

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1: Jednotlivé migrační teorie

Příloha 1: Jednotlivé migrační teorie

Teorie „Push-pull“

Základy modelu položil Bogue a dále byl rozpracován Leem a Jansenem v 60. letech 20. století. Migrační pohyb je podle těchto autorů výsledkem kombinace výše zmíněných pull a push faktorů. Rozhodovací proces je kromě těchto faktorů ovlivněn dalšími překážkami, které migraci brání. Patří mezi např. vzdálenost cílové země, jazyková bariéra, podmínky vstupu do země, náklady spojené s přesídlením, odloučení od rodiny a mnohé další.¹

Pull a push faktory je možné rozdělit do tří základních skupin: ekonomické, kulturní a environmentální. Mezi push faktory patří např. nedostatek pracovních míst, špatná zdravotní péče, ztráta bohatství, diskriminace, znečištění, špatné podmínky bydlení, války, přírodní katastrofy, nedostatek politické či náboženské svobody, hladomor, politické obavy a pronásledování, rozšiřování pouští a mnohé další. K pull faktorům lze řadit např. pracovní příležitosti, lepší životní podmínky, politickou a náboženskou svobodu, lepší zdravotní péči, možnost vzdělávání apod.²

Podle posledního vývoje mezinárodní migrace je možné říci, že většina lidí migruje z ekonomických důvodů. Environmentální a kulturní faktory také vedou k migraci, i když ne tak často, jako faktory ekonomické. Podíváme-li se na 20. století, byly politické faktory v Evropě těmi nejdůležitějšími a došlo i k několika velkým vlnám nucené mezinárodní migrace. Hlavními příčinami těchto migračních vln byla politická nestabilita a pronásledování při velké kulturní a politické rozmanitosti v Evropě – uprchlíci z první a druhé světové války, několik migračních vln během období komunismu, po zhroutení východního bloku resp. SSSR a během vzestupu nacionalismu v některých postkomunistických zemích. Posledním významným příkladem je obrovská imigrační vlna do Evropy, která byla způsobena vypuknutím politických nepokojů v arabských zemích Středomoří v roce 2011.³

V současné době je migrace natolik komplexním jevem, který model „push-pull“ značně redukuje. Ani doplnění aktuálních příčin by neodstranilo hlavní problém modelu, který představuje příliš zjednodušený vztah „příčina-následek“.⁴

¹ Palát, 2014 s. 16-17

² Tamtéž

³ Palát, 2014 s. 18

⁴ Tamtéž

Neoklasická teorie migrace

Neoklasická teorie migrace je jednou ze základních vysvětlujících teorií migrace, která zažila svůj vrchol v 60. letech 20. století. V rámci teorie se rozlišují dva přístupy, makroekonomický a mikroekonomický. Zatímco makroekonomický přístup vysvětluje migraci na úrovni celé země jako důsledek nerovnoměrného rozdělení práce a kapitálu, mikroekonomický přístup se zaměřuje na jednotlivce.

Příčinou mezinárodní migrace je podle prvního přístupu rozdíl mezi mzdami a příležitostmi v jednotlivých zemích, tj. na makroekonomické úrovni. „*Migrace je důsledkem existujících nerovností v příjmech i na pracovním trhu v jednotlivých státech.*“⁵ Pracovníci, kteří se chovají racionálně, se snaží (mezinárodně) maximalizovat svou mzdu a migrace pracovníků do zemí s nedostatkem práce a vysokými mzdami by měla vést k postupné eliminaci rozdílů mezd. Po vyrovnání mzdových rozdílů podle zastánců této teorie migrace ustane.

V mikroekonomickém přístupu je vyzdvížena role racionálních jednotlivců, kde se potenciální migranti rozhodují na základě racionálního srovnání možných přínosů a nákladů, které s sebou migrace nese. I v tomto případě je migrace důsledkem existujících nerovností na pracovních trzích v jednotlivých zemích.⁶

V mnoha ohledech se neoklasická teorie podobá předchozí zjednodušující teorii „push-pull“. Na základě této teorie by lidé migrovali z chudších zemí s nižšími mzdami do bohatších zemí s vyššími mzdami a po eliminaci rozdílů by migrace ustala. Jedná se tedy o vysvětlení pouze jedné z ekonomických příčin migrace a není zohledněno, že má i mnoho dalších jak ekonomických, neekonomických aspektů.⁷

Nová ekonomie pracovní migrace

Přístup, který se nazývá „nová ekonomie pracovní migrace“, je souborem celé řady modelů, které se značně odlišují od „klasických“ migračních modelů. „*Zatímco neoklasická teorie mezinárodní migrace se soustřeďuje na ekonomické rozdíly mezi zemí původu a přijímající zemí, nová ekonomie migrace jde hlouběji a nechápe migraci na jako čistě individuální chování racionálního jedince, nýbrž jako proces rozhodování v rámci větších sociálních jednotek, především domácností či celých rodin.*“⁸

⁵ Palát, 2014 s. 19-20

⁶ Tamtéž

⁷ Tamtéž

⁸ Procházková Ilinitchi, 2010 s. 17-18

Kromě nákladů a výnosů migrace se zohledňuje i otázka potenciálních rizik a jejich minimalizace. Oproti jednotlivci mají domácnosti více možností, jak diverzifikovat své příjmy. Někteří členové domácnosti pracují v domácí ekonomice, jiní mohou pracovat v zahraničí. Domácnosti neusilují pouze o maximalizaci svých příjmů, ale zároveň i o minimalizaci rizik spojených s nepředvídatelnými událostmi na trzích.⁹

Jednou z dalších odlišností ve srovnání s předchozím neoklasickým modelem je relativní posuzování chudoby. Relativní výše příjmů je důležitější než absolutní, rostou-li příjmy některých domácností, ostatní domácnosti budou mít intenzivnější pocit chudoby a tím silnější motivy k migraci. Relativní vnímání v rámci referenční komunity je velice důležité, absolutně chudší domácnost, která je však v rámci své komunity relativně bohatá, může mít menší motivy k migraci než absolutně bohatší domácnost, která je ve své komunitě relativně chudá.¹⁰

Tato teorie velmi dobře popisuje podstatu migračních toků jako je např. migrace z venkova do měst v rozvojových zemích. Menší uplatnění má tato teorie při vysvětlení současných trendů mezinárodní migrace. Teorie se zabývá příčinami a hlubšími souvislostmi migrace ve vysílající zemi, ale již ne významnými faktory v potenciálních cílových zemích.¹¹

Teorie duálního pracovního trhu

Na rozdíl od nové ekonomie pracovní migrace se tato teorie zaměřuje na poptávkovou stranu migrace v cílových zemích a nabírání pracovníků z rozvojových zemí. Příčinou migrace je podle této teorie strukturální nedostatek pracovníků v určitých sektorech v přijímajících zemích a je důsledkem náborových politik a hierarchické segmentace pracovního trhu. Lidé v rozvinutých zemích mají u nižších pozic na pracovním trhu potíže s motivací, neboť tato místa mají ve společnosti nízký společenský status a velmi málo možností pro kariérní postup. Takováto pracovní místa pak vytváří poptávku po zahraničních pracovnících, kteří tyto motivační problémy často nemají. Migrace ve vyspělých zemích je proto iniciována ze stran zaměstnavatelů, případně vlád jako zástupců domácích zaměstnavatelů.¹²

Teorie duálního pracovního trhu pomohla vysvětlit existenci vyšší míry nezaměstnanosti v cílové zemi a zároveň vysokou poptávku po práci zahraničních migrantů. Určitý segment se může pro domácí pracovníky stát neatraktivním, případně jsou pro vstup do sektoru překvalifikování. Relativně vyšší poptávku po práci v tomto segmentu pak mohou uspokojit

⁹ Procházková Ilinitchi, 2010 s. 17-19

¹⁰ Tamtéž

¹¹ Palát, 2014 s. 21

¹² Palát, 2014 s. 21-22

zahraniční migranti. Ti se příliš nezabývají otázkou sociálního statusu v dané zemi nejen proto, že rozdíl mezi mzdou dosaženou v zahraničí a v zemi původu je vysoký, ale i z důvodu, že práci v dané pozici považují za přechodnou a ve své zemi si pomocí kontaktů udržují vysoký sociální status.¹³

Teorie světového systému

Příčiny migrace hledá na základě změn historického uspořádání vztahů v rámci světového systému. Teorie světového systému se opírá o předpoklad nekončící akumulace kapitálu, který uvádí do pohybu celý systém a to včetně migrace. *„Její vysvětlení konkrétně spočívá v akumulaci kapitálu a pronikání kapitalistických ekonomických vztahů do periferních společností, což v důsledku vytváří mobilní populaci, která je, mimo jiné, připravena též k migraci do zahraničí.“*¹⁴ Migrace souvisí s nerovnostmi vznikajícími mezi rozvinutými jádrovými oblastmi a zaostalými oblastmi periferie.

Na základě této teorie je migrace zejména pravděpodobná mezi bývalými koloniálními mocnostmi a jejich koloniemi díky jejich silným kulturním, jazykovým, komunikačním, investičním a dopravním vazbám. V posledních desítkách let jsou dané procesy prohlubovány zejména díky globalizačním tendencím. Pracovní migrace je pouze subsystémem v kontextu světového trhu a rozvíjí se zejména díky globalizaci. Jedná se zejména o růst mezinárodního obchodu, mobilitu kapitálu, dopravní pokrok, rozvoj informačních a komunikačních technologií a mnohé další faktory, které napomáhají s rozšiřováním mezinárodní dělby práce do dalších světových regionů.¹⁵

Na mezinárodní migraci nelze pohlížet jako na důsledek působení určitých vlivů, ale také jako na proces, který se od svého počátku vyvíjí a vyvolává další změny, které jsou zdrojem přetrvávající migrace.

Teorie sítí

Koncept tzv. sociálních sítí byl původně vytvořen pro studium z venkovských oblastí do měst v Africe. Později byl aplikován i na studium migrace ve vyspělých evropských státech či USA. V rozhodování osob, zda podstoupit migraci či ne, hrají sociální vazby významnou roli. Postupně vznikají tzv. migrační sítě, které propojují současné a potenciální migranty s těmi minulými. *„Ti se již zpravidla byli schopni adaptovat na nové podmínky v přijímající zemi a jsou schopni tyto nabyté znalosti předávat dál svým známým a soukmenovcům v zemi svého*

¹³ Palát, 2014 s. 21-22

¹⁴ Tamtéž

¹⁵ Palát, 2014 s. 22

původu. Existence sociální vazeb v rámci teorie sítí ve svém důsledku vede k minimalizaci rizik a hrozeb spojených s migrací, kdy někteří autoři mluví o jakési „záchranné síti“ pro migranty. Tyto vazby tak kromě poskytování aktuálních informací vytvářejí určité ekonomické a sociální zázemí, které umožňuje snadnější adaptaci nových migrantů na podmínky v přijímající zemi.“¹⁶

Oproti předchozím teoriím umožňuje teorie sítí vysvětlit, proč migrace přetrvává po určitou dobu nebo v průběhu času sílí. Sítě vznikají nejenom jako důsledek migrace, ale samu migraci dále posilují.

Teorie transnacionálního prostoru

V současné době je možné doplnit teorii sítí teorií tzv. transnacionálního prostoru. O existenci transnacionálního prostoru se hovoří zejména ve spojitosti s procesy globalizace a informační společnosti, kdy velký pokrok v informačních a komunikačních technologiích umožnil prohloubení tradičních vazeb v rámci teorie sítí a vedl k vytvoření vazeb nových. Díky globalizaci se dnes sociální sítě vytváření daleko rychleji. Díky pokroku v dopravě se stal i samotný přesun migranta daleko rychlejším, snazším a levnějším. Migrant může pracovat a žít v zahraničí a zároveň udržovat kontakt se svou zemí původu díky internetu, levným letům apod. Nově se objevují tzv. transnacionální migranti, kteří si udržují silné sociální vazby ve dvou a více zemích současně a v těchto zemích střídavě žijí a účastní se občanského života. Globalizace je tedy významným prvkem, který ovlivňuje migrační toky a vazby mezi migranty v přijímajících a vysílajících zemích.¹⁷

Institucionální teorie

Institucionální teorii nelze zařadit mezi klasické vysvětlující teorie migrace, ale zaměřuje se spíše na související procesy institucionálního charakteru. Zabývá se tedy rolí formálních i neformálních institucí, které se objevují v důsledku migrace. Spolu se vznikem a fungováním vládních i nevládních institucí probíhá institucionalizace migrace a tím i regulace migračních toků. Nelegální migraci řeší vládní instituce úpravou činnosti stávajících institucí případně vytvořením zcela nové instituce. Důležitou roli mají i neformální instituce, kam patří jak legální, tak nelegální aktivity spojené s migrací, na něž často musí reagovat instituce formální.¹⁸

¹⁶ Palát, 2014 s. 23-24

¹⁷ Palát, 2014 s. 24

¹⁸ Tamtéž

Teorie kumulativní přičinnosti

Teorie je postavena myšlence, že určitý proces vyvolává určité změny prostředí, které posilují či udržují proces, který původně změnu vyvolal. Samotná migrace vyvolává nejrozličnější změny, které postupem času narůstají a vytvářejí předpoklady pro další růst migrace. Lze sem zařadit vytváření sociálních sítí migrantů nebo institucionální uspořádání vzniklé kvůli migraci. V rámci této logiky lze chápat i existenci duálního trhu práce. Kdy se některé pozice jako důsledek jejich častého přebírání migranty postupně propadnou na společenském žebříčku a pro domácí pracovníky se časem mohou stát zcela neatraktivní i v období vysoké nezaměstnanosti. V rámci této teorie je migrace vnímána komplexně jako důsledek celé řady změn, které byly původně způsobeny jí samotnou a jistým způsobem tak zastřešuje předchozí koncepty, které vysvětlovaly započetí, přetrvávání a sílení migračních aktivit.¹⁹

Zdroje:

Palát, Milan. 2014. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava : KEY Publishing, 2014. ISBN 978-80-7418-228-0.

—. 2013. *Ekonomické aspekty mezinárodní migrace: Teorie a praxe v Evropské unii*. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2013. ISBN 978-80-7418-161-0.

Procházková Ilinitchi, Cristina. 2010. Vybrané teorie migrace a jejich význam při vytváření migračních politik. *Acta oeconomica Pragensia: vědecký časopis Vysoké školy ekonomické v Praze 2001 - .* 2010, Sv. 18, č. 6, stránky 3-26.

¹⁹ Palát, 2014 s. 24-25